

Τὸ κατασταλτικὸ μέτρο τῆς ἐπιφωνήσεως στοὺς ἱεροὺς κανόνες

Ἀρχιμ. Φιλαρέτου Ναπ. Σπανοπούλου*

Εἶναι βέβαιον ὅτι ὁ ὑπέρτατος σκοπὸς τῶν ἱερῶν κανόνων εἶναι ποιμαντικός, παιδαγωγικὸς καὶ βαθύτερα σωτηριολογικός¹. Ἡ ὑπαρξὴ τῶν ἱερῶν κανόνων συμβάλλει στὴν ἠθικὴ² καὶ ὄντολογικὴ τελείωση τοῦ χριστιανοῦ, ὑποδεικνύοντάς του κάθε φορὰ τὴ σωστικὴ του πορεία μέσα στὸν χωροχρόνο τοῦ τώρα μὲ γνώμονα τὸ αὖριο, τὴν ἐσχατολογικὴ του τελείωση, σύμφωνα καὶ μὲ τὴν Παύλεια θέση ὅτι: «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσιν ἐπιζητοῦμεν»³. Ὡς ἐκ τούτου, πολὺ σημαντικὰ καταγράφεται ὅτι οἱ κανόνες σὺν τοῖς ἄλλοις ἀποτελοῦν ἓναν «ἐσχατολογικὸ εἰκονισμό» μέσα στὴν ἀνθρώπινη ἱστορία διότι, πολὺ ἀπλᾶ, ἐνῶ ἡ Πολιτεία ὡς ἀνθρώπινο δημιούργημα βιώνεται ἐνδο-ιστορικά, ἡ Ἐκκλησία, ἐπειδὴ ὑπάρχει καὶ ἐντὸς καὶ πέρα ἀπὸ τὴν ἱστορία, κατανοεῖται καὶ ἐνδο-ιστορικά καὶ ἐξω-ιστορικά – ἐσχατολογικά⁴.

* Ὁ ἀρχιμ. Φιλάρετος Ναπ. Σπανόπουλος εἶναι κάτοχος Μ.Α. καὶ ὑποφ. διδάκτωρ Κανονικοῦ Δικαίου τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

1. Βλ. ἐνδεικτικὰ ἀρχιμ. Γεώργιος Καψάνης, *Ἡ ποιμαντικὴ Διακονία κατὰ τοὺς Ἱεροὺς Κανόνες*, Α', ἐκδ. Ἄθως, Πειραιᾶς 1976, σσ. 19, 37-48, 59-70 καὶ *passim*, Π. Χριστινάκης, *Θέματα Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Συμμετρία, Ἀθήνα 1994, σσ. 100-105.

2. Κ. Δεσποτόπουλος, *Φιλοσοφία τοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Παπαζήση, Ἀθήνα 2000, σσ. 13-14· Α. Χριστοφιλόπουλος, *Ἑλληνικὸν Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον*, τεύχ. Α', Ἀθῆναι 1952, σσ. 12-14· Παντελεήμων Ροδόπουλος, *Μητροπ. Τυρολόης καὶ Σερεντίου, Ἐπιτομὴ Κανονικοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Μυγδονία, Θεσσαλονίκη ²2005, σσ. 27-28· Κ. Βαβοῦσκος, *Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου* 2, ἐκδ. Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη ⁴1986, σσ. 14-15.

3. Ἐβρ. 13, 14.

4. Βλ. ἀναλυτικώτερα ἀρχιμ. Γρηγόριος Παπαθωμᾶς, «Ἡ διαλεκτικὴ σχέση Ἐκκλησιαστικῆς Κανονοθεσίας καὶ Πολιτειακῆς Νομοθεσίας», *Κανονικά ἔμμορφα (Δοκίμια Κανονικῆς Οἰκονομίας II)*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2015, σσ. 2-3· βλ. ἐπίσης καὶ Π.

Ἐπιπροσθέτως, εἶναι ἀναγκαῖο νὰ τονισθεῖ ὅτι οἱ κανόνες λειτουργοῦν ὡς ὁδοδείκτες, ὥστε ὁ κάθε χριστιανὸς νὰ πολιτεύεται σωστικὰ καὶ θεραπευτικὰ μέσα στὴ ζωὴ του⁵ καὶ σὲ καμμία περίπτωση δὲν λειτουργοῦν ἐκδικητικὰ ἢ τιμωρητικὰ γιὰ τὸν κάθε παρεκτραπέντα ἄνθρωπο. Καθίσταται σαφὲς ὅτι ἀπώτερος σκοπὸς τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὸ πῶς θὰ ὁδηγήσει τὸν ἄνθρωπο ἐγγύτερα στὸν Χριστὸ μὲ κάθε μέσο. Συνεπῶς δὲν ὑπάρχει ὁ ἄνθρωπος γιὰ τοὺς κανόνες ἀλλὰ οἱ κανόνες γιὰ τὸν ἄνθρωπο⁶. «Γιὰ νὰ σώσω τοὺς ἱερούς κανόνες εἶμαι ἔτοιμος νὰ θυσιάσω ὁλόκληρη τὴ ζωὴ μου· γιὰ νὰ σώσω, ὅμως, ἕναν ἄνθρωπο εἶμαι ἔτοιμος νὰ θυσιάσω ὅλους τοὺς ἱερούς κανόνες», ἔλεγε ὁ Ἰουστίνος Πόποβιτς ἐμφορούμενος ἀπὸ τὸ πνεῦμα τῆς οἰκονομίας⁷. Ἀλλωστε, ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία θὰ μπορούσε νὰ χαρακτηριθεῖ ὡς ἡ Ἐκκλησία τῆς «οἰκονομίας», ἡ ὁποία ἐδράζεται ἀφ' ἑνὸς μὲν στὴν ἐλευθερία τοῦ προσώπου, ἀφ' ἑτέρου δὲ στὴ σωτηρία τῶν μελῶν της. Εἶναι γνωστὸ ὅτι ἀρκετὲς φορὲς ἡ Ἐκκλησία μέσα στὴν ἱστορική της πορεία, χωρὶς νὰ ἀλλοιώνει τὸ πνεῦμα καὶ τὸν εἰδικώτερο σκοπὸ τῶν κανόνων, «οἰκονομεῖ», ἐφαρμόζει δηλαδή μίαν παιδαγωγικὴ ἐπιείκεια ἀποβλέποντας στὸν σωτηριολογικὸ καὶ σωστικὸ της σκοπὸ⁸. Σύμφωνα μὲ τὸν καθηγητὴ ἀρχιμανδρίτη (νῦν Μητροπολίτη Περιστερίου) Γρηγόριο Παπαθωμᾶ, αὐτὸ ὀνομάζεται «ἀγαπητικὴ οἰκονομία», διότι ὑποκινεῖται ἀπὸ τὸ ἀληθινὸ ἐνδιαφέρον καὶ τὴν ὑπέρμετρη ἀγάπη τῆς

Χρήστου, *Ἡ κοινωνιολογία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*, Ἀθῆναι 1951, σσ. 41-60.

5. Π. Μπούμης, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2000, σσ. 24-27.

6. Γ. Μαντζαρίδης, *Χριστιανικὴ Ἠθική*, τόμ. 1, ἐκδ. Ἱ. Μ. Μονὴ Βατοπαιδίου, Ἅγιο Ὅρος 2015, σ. 326. Σύμφωνα καὶ μὲ τὴν ῥήση τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ: «Τὸ σάββατον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐγένετο, οὐχ ὁ ἄνθρωπος διὰ τὸ σάββατον» (Μάρκ. 2, 27).

7. Βλ. ἀρχιμ. Γρηγόριος Παπαθωμᾶς, «Εἰσαγωγή στὸ Κανονικὸ Δίκαιο καὶ τὴν Κανονικὴ Οἰκονομία (Ζ')», *Ἐφημέριος* 1 (Ἰανουάριος-Φεβρουάριος 2020), σ. 27.

8. Ὁ Ἀναστάσιος ὁ Σιναΐτης δίδει ἕνα πολὺ ὠραῖο ὄρισμὸ γιὰ τὴν οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας, γράφοντας ὅτι εἶναι «... ἐκούσιος μεγέθους συγκατάβασις πρὸς σωτηρίαν τινῶν ἐπιτελουμένη», PG 89, 77c. Περὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας βλ. πιδ. ἀναλυτικὰ Εὐ. Μαντζουνέας, *Ἐκκλησιαστικὸν Δίκαιον*, τόμ. Α', Γενικὸν Μέρος, Ἀθῆναι 1979, σσ. 60-66· Σπ. Τρωιάνος, *Παραδόσεις Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα – Κομοτηνὴ ²1984, σσ. 38-39· ἀρχιμ. Ἱερωνύμου Κοτσώνη, *Προ-βλήματα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Οἰκονομίας*, ἐκδ. «Ἡ Δαμασκός», Ἐν Ἀθήναις 1957, σσ. 5-7, 16-20, 30-34, 86-90 καὶ *passim*, Ἰω. Μ. Κονιδάρης, *Ἐγχειρίδιο Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα – Θεσσαλονίκη ²2011, σσ. 13-15.

Ἐκκλησίας γιὰ τὰ μέλη της⁹. Ἐδῶ ἔγκειται καὶ ἡ εἰδοποιὸς διαφορὰ τῶν ἱερῶν κανόνων ἀπὸ τοὺς πολιτειακοὺς νόμους, ὅπως κατωτέρω θὰ ἀναφέρουμε.

Εἶναι ἀρχικῶς ἀναγκαῖο, προκειμένου νὰ κατανοήσουμε τὸν κατασταλτικὸ ἀλλὰ καὶ προληπτικὸ ρόλο τῆς ἐπιφωνήσεως μέσα στοὺς ἱεροὺς κανόνες ἀλλὰ καὶ γενικώτερα τὸν σωστικὸ ρόλο τῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, νὰ ἐπιχειρήσουμε μίαν σύγκριση τῶν κοσμικῶν νόμων ἔναντι τῶν ἱερῶν κανόνων, φανερώνοντας ἔτσι τὴν ὑφιστάμενη ἀντιδιαστολὴ τῶν δύο πλευρῶν. Ἀρχικὰ ὁ Πλάτων τονίζει τὴν ἀναγκαιότητα τῆς ὑπάρξεως τῶν νόμων μέσα στὴν ἀνθρώπινη κοινωνία, ὥστε νὰ ἐπικρατεῖ ἡ εὐταξία, καὶ μάλιστα πρὸς ἐπίτευξη αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ οἱ νόμοι πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦν τὴν πειθῶ ἀλλὰ καὶ τὴ βία¹⁰, τονίζοντας δὲ τὴν ἀναγκαιότητα τῆς σύννομης βιοτῆς τοῦ ἀνθρώπου, οὕτως ὥστε νὰ τὸν διαφοροποιεῖ ἀπὸ τὰ ἄγρια ζῶα¹¹. Ὁ Cesare Beccaria ἐπίσης τονίζει ὅτι οἱ νόμοι καὶ οἱ ὑφιστάμενες ποινὲς λειτουργοῦσαν βασιανιστικὰ ἀλλὰ καὶ μὲ σκληρότητα γιὰ τὰ ἀνθρώπινα σώματα, παρατηρώντας ὅτι οἱ ποινὲς πρέπει νὰ ἐπιβάλλονται ἔχοντας ἀποτρεπτικὸ καὶ παιδαγωγικὸ ρόλο¹².

Εἶναι γνωστὸ ὅτι, ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα ἕως καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ, οἱ νόμοι καθὼς καὶ οἱ ποινὲς ποὺ προβλέπονταν εἶχαν ἕναν στυγνὸ ἀνταποδοτικὸ χαρακτήρα ὡς πρὸς τὴν ἐγκληματικὴ πράξη τοῦ δράστη, ἕως σημείου ἐξοντώσεως καὶ στιγματισμοῦ αὐτοῦ¹³. Ἀλλωστε, εἶναι γνωστὲς οἱ περιπτώσεις τῆς αὐτοδικίας καὶ τῆς ταυτοπάθειας ποὺ συναντοῦμε κατ' αὐτὰς τὶς ἐποχές¹⁴.

9. Ἀρχιμ. Γρηγόριος Παπαθωμᾶς, «Ἡ διαλεκτικὴ σχέση Ἐκκλησιαστικῆς Κανονοθεσίας...», ὁ.π., σσ. 4-5.

10. «... πρὸς τοῦτο δὲ οὐδεὶς ἔοικε διανοηθῆναι πώποτε τῶν νομοθετῶν, ὡς ἐξὸν δυοῖν χρῆσθαι πρὸς τὰς νομοθεσίας, πειθοῖ καὶ βίᾳ...», Πλάτωνος *Νόμοι*, Δ, 722b.

11. «... ὡς ἄρα νόμους ἀνθρώποις ἀναγκαῖον τίθεσθαι καὶ ζῆν κατὰ νόμους ἢ μὴδὲν διαφέρειν τῶν πάντῃ ἀγριωτάτων θηρίων...», Πλάτωνος *Νόμοι*, Θ, 874e-875a.

12. Βεκκαρίου, *Περὶ ἀδικημάτων καὶ Ποινῶν*, Ἐν Ἀθήναις 21842, σσ. 62-63.

13. Ν. Κουράκης, *Ποινικὴ Καταστολὴ*, ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 21985, σ. 1.

14. Ὁ.π., σσ. 6-7, 27, 28-29. Ἐνδεικτικὰ ἀναφέρουμε τὰ παραδείγματα ταυτοπάθειας ποὺ ἀναφέρονται στὸ βιβλίο τῆς Π.Δ.: «... ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ, ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος, χεῖρα ἀντὶ χειρός, πόδα ἀντὶ ποδός, κατὰκαυμα ἀντὶ κατακαύματος, τραῦμα ἀντὶ τραύματος, μῶλωπα ἀντὶ μῶλωπος» (Ἐξόδ. 21, 24-25).

Ἐπιπλέον, πρέπει νὰ ἀναφερθεῖ ὅτι τὸ δίπολο μὲ τὸ ὁποῖο ἀσχολεῖται τὸ κοσμικὸ Ποινικὸ Δίκαιο εἶναι τὸ ἔγκλημα καὶ ἡ ποινὴ, ὅπως αὐτὰ ἄρχισαν νὰ καταγράφονται ἐννοιολογικὰ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τοῦ Διαφωτισμοῦ καὶ ἐντεῦθεν¹⁵. Ἡ ποινὴ λοιπόν, ποὺ ἐπέρχεται ὡς συνέπεια ἐνὸς ἐγκλήματος, χαρακτηρίζεται ὡς «δεινόν»-«κακόν», τὸ ὁποῖο ἐπιβάλλεται γιὰ νὰ ἀποδοκιμάσει, νὰ στιγματίσει καὶ νὰ πονέσει τὸν ἐγκληματία μέσα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴ κατακραυγὴ¹⁶.

Κατ' ἀντιδιαστολὴν, τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο ἀσχολεῖται μὲ τὸ δίπολο ἔγκλημα καὶ ἐπιτίμιο¹⁷, ὑπογραμμίζοντας ἐδῶ ὅτι ὡς ἔγκλημα γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ κατ' ἐπέκταση γιὰ τὸ Κανονικὸ Δίκαιο λογίζεται ἡ ἁμαρτία, ἡ παράβαση τοῦ θείου νόμου, κατανοουμένη ὡς ἀστοχία τοῦ χριστιανοῦ νὰ πραγματώσει τὸν σωστικὸ του σκοπὸ¹⁸. Ἡ ἁμαρτία

15. Βλ. πρωτοπρ. Α. Φωτόπουλος, *Ἱεροὶ Κανόνες καὶ Κοσμικοὶ Νόμοι*, Ἀθήνα 2010, σ. 54. Ἐπίσης γιὰ μιὰ ἄλλη ὀπτική τοῦ θέματος βλ. Βαρθολομαῖος, Ἀρχιεπίσκοπος Κων/πόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκ. Πατριάρχης, «Νόμοι καὶ Ἱεροὶ Κανόνες», *Νομοκανονικά* 2 (2005), σσ. 11-22.

16. Πρβλ. ἐνδεικτικὰ Ν. Ἀνδρουλάκης, *Ποινικὸν Δίκαιον, Γενικὸν Μέρος*, ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Κομοτηνὴ 1985, σσ. 16-17· Χρ. Μυλωνόπουλος, *Ποινικὸ Δίκαιο, Γενικὸ Μέρος*, τόμ. 1, ἐκδ. Π. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα 2007, σσ. 28-29· Ν. Δημητράτος, «Ποινὴ καὶ ἐναλλακτικοὶ τρόποι ἔκτισής της», στό: Μαρία Γαλανοῦ (ἐπιμ.), *Ἐγκλημα καὶ ποινικὴ καταστολὴ σὲ ἐποχὴ κρίσης, Τμητηκὸς Τόμος Καθηγητῆ Νέστορα Κουράκη*, τόμ. Α', ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα 2016, σσ. 2249-2250.

17. Σὲ συνάφεια μὲ αὐτὸ ποὺ ὀρίζει τὸ σχετικὸ 14ο ἄρθρο § 1 τοῦ Π.Κ. ἀναφορικὰ μὲ τὸ ἔγκλημα, ἐφ' ὅσον: «ὡς ἔγκλημα νοεῖται μιὰ πράξη ἄδικη καὶ καταλογιστὴ στὸν δράστη ποὺ τιμωρεῖται ἀπὸ τὸ νόμο». Ἐπίσης πρβλ. σχετικὰ καὶ Γ. Πουλῆς, *Ἐκκλησιαστικὸ Ποινικὸ Δίκαιο*, ἐκδ. Σάκκουλα, Ἀθήνα-Θεσσαλονίκη ²2008, σσ. 40-44· Θ. Ξ. Γιάγκου – Γ. Α. Πουλῆς, *Πηγὲς τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ποινικοῦ Δικαίου, μὲ σχόλια καὶ βιβλιογραφία*, ἐκδ. Π. Πουρναρᾶ, Θεσσαλονίκη ²2007, σσ. 85-87· Ἰω. Μ. Κονιδάρης, *Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ὁ.π., σσ. 223-225. Εἰδικώτερα δὲ τὸ κανονικὸ ἄδίκημα λογίζεται καὶ ὡς κανονικὸ ἔγκλημα ἢ ἁμάρτημα ἢ παράπτωμα ἢ ἀκόμη καὶ ὡς ἀδικοπραγία· βλ. Π. Παναγιωτάκος, *Σύστημα τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, τόμ. Γ': *Τὸ Ποινικὸν Δίκαιον τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι ἰσχὺν αὐτοῦ*, Ἐν Ἀθήναις 1962, σσ. 100-101.

18. Στὴν ἐξόδιο ἀκολουθία ἀναφέρεται ἐπὶ τούτου: «παρορῶν αὐτοῦ πάντα τὰ ἐγκλήματα», καταγράφοντας ὁ ἱερὸς Δαμασκηνὸς τὰ ἁμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἐγκλήματα. Πιὸ ἀναλυτικὰ πρβλ. ἀρχιμ. Χριστόφορος Σταυρόπουλος, *Ἐξομολογητικὴ, Γενικὴ Διεύθυνσις Ἐκκλησιαστικῆς Παιδείας*, Ἀθήναι 1972, σσ. 29-30· Μελέτιος, Μητροπολίτης Κυθήρων, *Σύστημα Ἱερᾶς ἐξομολογητικῆς*, ἐκδ. Πηγὴ Ὁρθοδόξου Βιβλίου, Ἀθήναι 1960, σσ. 13-15, Π. Δημητρόπουλος, «Ἁμαρτία», *ΘΗΕ*, τόμ. 2, στ. 250· Ἰω. Ἀγγελόπουλος, *Ἡ Ἁμαρτία*, Ἀθήνα 2002, σσ. 16-19· βλ. ἐπίσης καὶ Μαξίμου Ὁμολογητοῦ, *Σχόλια εἰς τὸ περὶ θείων ὀνομάτων*, PG 4, 305c-d.

ἐξ ἄλλου ὡς ἔγκλημα εἶναι ἓνα ἐμπειρικό γεγονός γιὰ τὸν χριστιανό, μέσῳ τῆς ὁποίας ὁδηγεῖται στὴν ἀνομία. «Πᾶς ὁ ποιῶν τὴν ἁμαρτίαν καὶ τὴν ἀνομίαν ποιεῖ, καὶ ἡ ἁμαρτία ἐστὶν ἡ ἀνομία»¹⁹, ἀποτελώντας οὐσιαστικά ψυχικὸ νόσημα ποὺ χρήζει θεραπείας²⁰. Συνεπῶς, ἐνῶ γιὰ τὸ Ποινικὸ Δίκαιο ὁ ἐγκληματίας ἄνθρωπος εἶναι κατακριτέος, ἀντιθέτως γιὰ τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο ὁ ἁμαρτωλὸς ἄνθρωπος εἶναι θεραπευτέος. Στὸ Ποινικὸ Δίκαιο ἡ ποινὴ ἐστιάζεται στὸ πρόσωπο, ἐνῶ στὸ Ἐκκλησιαστικὸ Δίκαιο ἐπικεντρώνεται στὴν καταπολέμηση τῆς ἁμαρτίας καὶ στὴν ὀριστικὴ ἐξάλειψή της²¹.

Ἦπ' αὐτὴν τὴν ἔννοια καὶ ὁ 102ος Κανὼνας τῆς Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου διακελεύει: «... Οὐ γὰρ ἀπλὴ τῆς ἁμαρτίας ἡ νόσος, ἀλλὰ ποικίλη καὶ πολυειδής, καὶ πολλὰς τῆς βλάβης τὰς παραφυάδας βλαστάνουσα, ἐξ ὧν τὸ κακὸν ἐπὶ πολὺ διαχεῖται, καὶ πρόσω βαίνει, μέχρις ἂν σταίῃ τῇ δυνάμει τοῦ θεραπεύοντος ...»²².

Ἐπίσης, σὲ συνάφεια μὲ τὰ προαναφερθέντα, ὁ ἱ. Χρυσόστομος συμβουλεῖ αὐτοὺς ποὺ ἀσκοῦν ποιμαντικὴ μέσα στὴν Ἐκκλησίᾳ ὅτι «τὸ ἐπιτίμιο δὲν πρέπει νὰ εἶναι ἀνάλογο μόνο μὲ τὸ μέγεθος τῆς ἁμαρτίας καὶ τῆς παρεκτροπῆς, ἀλλὰ θὰ πρέπει νὰ λαμβάνεται ὑπόψη καὶ ἡ προαίρεση αὐτῶν ποὺ ἁμαρτάνουν»²³. Συνακόλουθα, οἱ ἱεροὶ κανόνες δὲν πρέπει νὰ λογίζονται ὡς κοσμικοὶ νόμοι ἔχοντας ἀπώτερο σκοπὸ νὰ προκαλοῦν τὴν τιμωρία καὶ ἐνίοτε τὸν βασανισμό τοῦ παρεκτραπέντος, ἀλλὰ θεραπευτικὰ καὶ συνετιστικὰ μέσα τὰ ὁποῖα ἔχουν ὡς προοπτικὴ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ ἁμαρτήσαντος στὴν

19. Α' Ἰω. 3, 4.

20. Π. Χριστινάκης, *Θέματα Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ὁ.π., σσ. 94-100· Ἱερόθεος, Μητροπ. Ναυπάκτου & Ἀγίου Βλασίου, *Ὁρθόδοξη Ψυχοθεραπεία – Πατερικὴ Θεραπευτικὴ Ἀγωγή*, ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Γενεθλίου Θεοτόκου (Πελαγίας), 2000, σσ. 28-39, 108-111 καὶ *passim*.

21. Παλαιότερα ἡ ποινὴ κατὰ τὸ Ποινικὸ Δίκαιο εἶχε ἀνταποδοτικὸ καὶ ἐκδικητικὸ χαρακτήρα: πολὺ ἀργότερα ἡ ποινὴ συνδέθηκε μὲ μία γενικὴ καὶ εἰδικὴ πρόληψη. Βλ. πρωτοπρ. Λ. Φωτόπουλος, *Ἱεροὶ Κανόνες*, ὁ.π., σ. 57· Ἱ. Φαρσεδάκης, «Ἡ πρόληψη τοῦ ἐγκλήματος ὡς μέσον ἀντεγκληματικῆς πολιτικῆς», στὸ: Μαρία Γαλανοῦ (ἐπιμ.), *Ἐγκλημα καὶ ποινικὴ καταστολὴ σὲ ἐποχὴ κρίσης*, ὁ.π., σσ. 169-170· Ν. Ἀνδρουλάκης, *Ποινικὸν Δίκαιον*, ὁ.π., σσ. 32-44.

22. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων*, τόμ. Β', ἐκδ. Γ. Χαρτοφύλακος, Ἀθήνησιν 1852, σσ. 549-554.

23. Ἰω. Χρυσόστομος, *Περὶ Ἱερωσύνης λόγοι*, PG 48, 635.

ὁρθή πορεία. Ἐὰν δὲν προσεγγίσουμε ἔτσι τοὺς κανόνες τῆς Ἐκκλησίας, τότε ἀναπόφευκτα θὰ διολισθησούμε σὲ ἓναν ὑπέρτατο νομικισμό αὐτῶν, κάτι ποὺ παρασάγγας ἀπέχει ἀπ' αὐτοῦς.

Ἡ ἐπιφώνησις ἢ παραγγελία, ποὺ συναντοῦμε σὲ ὀρισμένους ἱεροὺς κανόνες, ἔχει ὡς ἀπώτερο σκοπὸ τὴν ἐπαναφορὰ τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀνθρώπου ἔναντι τοῦ Εὐαγγελικοῦ καὶ κανονικοῦ νόμου καὶ τῇ διόρθωσιν αὐτοῦ στὴν ὁρθή πορεία²⁴ προτοῦ ἐπέλθῃ ἓνα μεγαλύτερο ἐπιτίμιο. Ἡ λέξις ἐπιφώνησις δὲν ἀπαντᾷ ἐπακριβῶς ὡς ὀρισμὸς στοὺς ἱεροὺς κανόνες, ἀλλὰ ἐμμέσως ὡς ἀνασταλτικὸ μέτρο ἐπιβολῆς μιᾶς ἐκκλησιαστικῆς ποινῆς (ἐπιτίμιον) ὡς συνέπεια ἐπιτελέσεως ἐκκλησιαστικοῦ ἐγκλήματος. Ἡ λέξις ἐπιφώνησις ἢ ἐπιφώνημα ἔχει ἀρχικὰ τὴν ἔννοια τοῦ διατάγματος ἀλλὰ καὶ τῆς ἐκφωνήσεως, ἐνίοτε δὲ καὶ τὴν ἔννοια τοῦ εἰδοποιητηρίου ἢ κλητηρίου²⁵, σὲ ὀρισμένες δὲ περιπτώσεις ἔχει τὴν ἔννοια τῆς συμβουλῆς καὶ τῆς προτροπῆς²⁶. Σὲ ἄλλες δὲ περιπτώσεις ἔχει καὶ τὴν ἔννοια τῆς κραυγῆς²⁷, ποὺ φανερώνει ἔντονο συναίσθημα (πόνος, λύπη, θαυμασμό, ἀπορία)²⁸.

Θέλοντας νὰ ὀρίσουμε τί εἶναι ἐπιφώνησις, θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι «ἡ διαδικασία κατὰ τὴν ὁποία ἐπισημαίνεται στὸν παραβάτη καὶ ἁμαρτήσαντα χριστιανὸ ἢ κληρικὸ, παντὸς βαθμοῦ, ἢ λανθασμένη καὶ ἀξιόποινη πράξις του, ἐνῶ ταυτόχρονα παραγγέλλεται σὲ αὐτὸν ἡ συμμόρφωσις καὶ διόρθωσίς του σύμφωνα μὲ τοὺς ἱεροὺς κανόνες. Οὐσιαστικότερα θὰ λέγαμε ὅτι εἶναι ἓνα κατασταλτικὸ μέτρο ἐνημέρωσης πρὸς τὸν διαπράξαντα τὴν ἁμαρτία καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸ

24. Ἀλλωστε καὶ ἡ λέξις κανόνας σημαίνει τὸν χάρακα διὰ τοῦ ὁποίου σχεδιάζουμε μία εὐθεῖα γραμμὴ· μεταφορικὰ λοιπὸν σημαίνει κάθε τι ποὺ μᾶς βοηθάει νὰ ἔχουμε μία ὁρθή καὶ εὐθεῖα πορεία στὴ ζωὴ μας. Πρβλ. Π. Μπούμης, *Κανονικὸν Δίκαιον*, ὁ.π., σ. 8.

25. Βλ. Εὐστρ. Ροῦσσο, *Λεξιλόγιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, τόμ. 1: Βυζαντινὸν Δίκαιον, Ἀθῆναι 1948, σ. 205.

26. Ἑτυμολογικὰ ἡ λέξις ἐπιφώνησις προέρχεται ἀπὸ τὸ ἐπὶ + φωνέω-ω < φωνή, ἔχοντας δὲ ὡς βασικὴ ἔννοια τοῦ φωνάζω ἢ ἀναφωνῶ. Λεξικὸ τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας, *Ἀρχαίας-Μεσαιωνικῆς-Νέας*, ἐκδ. Πάπυρος, τόμ. 5, σ. 138. «...οἱ δὲ ἐπεφώνουν λέγοντες· Σταύρωσον σταύρωσον αὐτόν» (Λουκ. 23, 21)· ἐπίσης πρβλ. J. B. Hofmann, *Ἑτυμολογικὸν Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς*, μετάφρ. Ἀντ. Δ. Παπανικολάου, Ἐν Ἀθῆναις 1974, σσ. 486-487.

27. G. Liddell - R. Scott, *Λεξικὸν τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσας*, λῆμμα «ἐπιφώνησις».

28. *Μεγάλῃ Ὁρθόδοξῃ Χριστιανικῇ Ἐγκυκλοπαίδεια*, τόμ. 7, Στρατηγικὲς Ἐκδόσεις, Ἀθῆνα 2012, σσ. 259-260.

ἔγκλημα ἄνθρωπο, παρέχοντάς του μιὰ δεύτερη εὐκαιρία ὥστε νὰ ἀλλάξει συμπεριφορὰ πρὶν τὴν ἐπιβολὴ κυρώσεων καὶ ἐκκλησιαστικῶν ποινῶν»²⁹. Ὅπως καὶ προελέχθη, ὁ ὅρος ἐπιφώνησις δὲν ἀπαντᾷ ἐπακριβῶς στοὺς ἱεροὺς κανόνες, ὡστόσο συναντοῦμε ἄλλους ὅρους, οἱ ὁποῖοι βρῖσκονται σὲ ἄμεση συνάρτηση μὲ αὐτόν. Ἐπὶ παραδείγματι, συναντοῦμε τὸν ὅρο *παραγγελία*³⁰, ὁ ὁποῖος σύμφωνα καὶ μὲ τὸν κανονολόγο τοῦ 12ου αἰῶνος Θεόδωρο Βαλσαμῶνα ταυτίζεται μὲ τὴν διαδικασία τῆς ἐπιφωνήσεως³¹. Ἐπιπρόσθετα δὲ σὲ ἄλλες περιπτώσεις ἡ ἐπιφώνησις συνδέεται μὲ τὴν διαδικασία τῆς προλήψεως καὶ τῆς καταστολῆς³². Ἐφ' ὅσον, ὅπως καὶ ἀνωτέρω ἔχει τονισθεῖ, κεντρικὸς στόχος τῶν ἱερῶν κανόνων εἶναι ἡ καταπολέμηση καὶ ἡ ἐξάλειψη τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐγκλημάτων-ἁμαρτημάτων ἀλλὰ καὶ ἡ «ἐκκοπή» τῶν ψυχικῶν καὶ πνευματικῶν αἰτιῶν ποὺ τὰ προκαλοῦν. Εὐστοχα λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία, πρὸς ἐπίτευξιν αὐτοῦ τοῦ σκοποῦ, χρησιμοποιεῖ γενικὰ καὶ εἰδικὰ προληπτικὰ μέτρα, τὰ ὁποῖα ἔχουν ἐπανορθωτικὸ καὶ θεραπευτικὸ στόχο, πρὸς ὄφελος βέβαια καὶ τοῦ ἁμαρτήσαντος ἀλλὰ καὶ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου, ἔχοντας πάντοτε ἕναν βαθύτερο μεταφυσικὸ σκοπὸ ποὺ δὲν εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὴν ψυχικὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου³³.

29. Ἐλένη Γιαννακοπούλου, *Ἡ κρεοφαγία κατὰ τοὺς ἱεροὺς Κανόνες καὶ τὰ πρακτικὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων*, ἐκδ. Γρηγόρη, Ἀθήνα 2017, σ. 131.

30. Περισσότερο βέβαια στοὺς Κανόνες ὁ ὅρος *παραγγελία* ἔχει τὴν ἔννοια τῆς ἐντολῆς. Βλ. τοὺς σχετικοὺς Κανόνες: 4 Ζ' Οἰκ. Συνόδου / 7 Καρθ. / 58 Καρθ. / 94 Καρθ. / 101 Καρθ. / 131 Καρθ.· Παῦλος Μενεβίσογλου, Μητροπ. Σουηδίας, *Λεξικὸν τῶν Ἱερῶν Κανόνων*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 2013, σ. 244· Ἀ. Ἀλιβιζάτος, *Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες* 3, ἐκδ. Ἀποστολικῆς Διακονίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, Ἀθήνα 1997, σσ. 153-154, 306-307, 339-340, 367-368· Πρ. Ἀκανθόπουλος, *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων*, ἐκδ. Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2006, σσ. 170-171, 268-269, 302-303, 330-331, 336-337, 354-355. 31. Ὁ Βαλσαμῶν, σχολιάζοντας τὸν 51ο Ἀποστ. Κανόνα, λέγει ὅτι ὁ κληρικὸς ποὺ ἀπέχει ἀπὸ τὸν γάμο ἢ τὸ κρέας ἀπὸ βδελυγμίας: «... καθαιρεθήσεται, μετὰ παραγγελίαν μὴ διορθούμενος καὶ τῆς Ἐκκλησίας γενήσεται ἐκκήρυκτος»· Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα...*, ὁ.π., τόμ. Β', σ. 68.

32. Βλ. τοὺς Κανόνες: 87 Μ. Βασ. / 6 Β' Οἰκ. Συνόδου / 3 Αγκ. / 3 Καρθ. / 6 Καρθ. / 57 Καρθ. / 86 Καρθ. / 121 Καρθ. / 7 Νύσσ.· Παῦλος Μενεβίσογλου, Μητροπ. Σουηδίας, *Λεξικὸν τῶν Ἱερῶν Κανόνων*, ὁ.π., σ. 272· Ἀ. Ἀλιβιζάτος, *Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες* 3, ὁ.π., σσ. 41-43, 202-203, 304-305, 306, 339-356· Πρ. Ἀκανθόπουλος, *Κώδικας Ἱερῶν Κανόνων*, ὁ.π., σσ. 64-67, 190-191, 264-267, 266-269, 300-303, 320-322, 348-351, 354-357.

33. Βλ. Π. Χριστινάκης, *Ἐγκληματολογία*, τευχ. Α1, ἐκδ. Συμμετρία, Ἀθήνα 1995, σσ. 38-39.

Ἀξιοσημείωτο βέβαια εἶναι ὅτι ἡ διαδικασία τῆς ἐπιφωνήσεως συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴ «διόρθωση», ὅπως ἄλλωστε καταγράφεται μέσα σὲ ἄρκετους κανόνες³⁴, τοὺς ὁποίους θὰ παρουσιάσουμε ἐν συνεχείᾳ κατὰ χρονολογικὴ σειρὰ καὶ οἱ ὁποῖοι ἐμπεριέχουν τὸ κατασταλτικὸ μέτρο τῆς ἐπιφωνήσεως. Ἐκ προοιμίου πρέπει νὰ ὑπογραμμισθεῖ ὅτι ἄρκετοὶ ἱεροὶ κανόνες ἀποτελοῦνται ἀπὸ δύο τμήματα: Στὸ πρῶτο περιέχεται ἡ ἀναφορὰ καὶ ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἀδικήματος καὶ στὸ δεύτερο καταγράφεται ἡ ἀνάλογη ποινὴ ποὺ ἐπιφέρει τὸ ἀναφερόμενο ἐκκλησιαστικὸ ἀδίκημα³⁵.

Ὁ 51ος Ἀποστολικὸς Κανὼνας ἀποτελεῖ ἓναν ἀπὸ τοὺς βασικώτερους κανόνες, ὁ ὁποῖος ἐμπεριέχει τὴ διαδικασία τῆς ἐπιφωνήσεως: «Εἴ τις ἐπίσκοπος ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, ἢ ὅλως τοῦ καταλόγου τοῦ ἱερατικοῦ, γάμου, καὶ κρεῶν, καὶ οἴνου, οὐ δι' ἄσκησιν, ἀλλὰ διὰ βδελυρίαν ἀπέχῃται, ἐπιλαθόμενος ὅτι πάντα καλὰ λίαν, καὶ ὅτι ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ἀλλὰ βλασφημῶν διαβάλλῃ τὴν δημιουργίαν, ἢ διορθούσθω, ἢ καθαιρείσθω, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποβαλλέσθω. Ὡσαύτως καὶ λαϊκός»³⁶. Κληρικὸς παντὸς βαθμοῦ, ὁ ὁποῖος ἀπέχει ἀπὸ τῆ βρώση κρέατος καὶ τὸ μυστήριον τοῦ γάμου ἀπὸ βδελυγμίας, πρέπει ἢ νὰ διορθωθεῖ ἢ διαφορετικὰ νὰ καθαιρεθεῖ. Μάλιστα κατὰ τὸν Ζωναρᾶ, ἂν δὲν διορθωθεῖ, πρέπει νὰ ἀποβληθεῖ ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Κατὰ τὸν Βαλσαμῶνα δὲ αὐτὸς γίνεται ἐπικήρυκτος ἐκ τῆς Ἐκκλησίας ὡς βλάσφημος· τὸ αὐτὸ ἀναφέρει καὶ ὁ Ἀριστηνός³⁷.

34. Παῦλος Μενεβίσογλου, *Μητροπ. Σουηδίας, Λεξικὸν τῶν Ἱερῶν Κανόνων*, ὁ.π., σ. 100.

35. «Επίσκοπος, ἢ πρεσβύτερος, ἢ διάκονος, κοσμικὰς φροντίδας μὴ ἀναλαμβάνετω εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω». Στὸν παρόντα 6ο Ἀποστολικὸ Κανόνα καταφανέστατα διακρίνουμε αὐτὴν τὴ διχοτομία τῶν κανόνων. Τὸ πρῶτο τμῆμα τοῦ κανόνος ἀναφέρεται στὴν ἀπαγόρευση τῆς ἀναλήψεως κοσμικῶν φροντίδων ἀπὸ ὅλους τοὺς βαθμοὺς τῆς ἱεροσύνης, ἐνῶ τὸ δεύτερο στὴν ἐπιβολὴ τῆς ποινῆς τῆς καθαιρέσεως. Μάλιστα στὸν συγκεκριμένο κανόνα συναντοῦμε καὶ τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπιφωνήσεως. Ἡ ἔκφραση: «εἰ δὲ μὴ, καθαιρείσθω» δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο ἀπὸ μία ἐπιφώνηση πρὸς τοὺς κληρικούς, ὅτι ἂν δὲν συμμορφωθοῦν μὲ αὐτὰ ποὺ προτάσσει ἐδῶ ὁ κανὼνας, ἀναπόφευκτα θὰ καθαιρεθοῦν. Βλ. Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καὶ Νικοδήμου Μοναχοῦ, *Πηδάλιον*, ἐκδ. Παπαδημητρίου 1998, σ. 8· Φωτίου, *Νομοκάνων*, PG 104, 1076-1084, τίτλος Η' ἐπίσης βλ. Ἰω. Μ. Κονιδάρης, *Ἐγχειρίδιον Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ὁ.π., σ. 223.

36. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα*, ὁ.π., τόμ. Β', σσ. 67-68.

37. Ὁ.π. σσ. 67-68.

Ἐπίσης, κατὰ τὸν 54ο Κανόνα της Καρθαγένης, δὲν ἐπιτρέπεται σὲ ἐπίσκοπο νὰ ἰδιοποιεῖται κάποιον ἱερέα ἀπὸ ξένη ἐπαρχία χωρὶς τὴ γνώση τοῦ οἰκείου ἐπισκόπου. Ὡστόσο, ἂν κάτι τέτοιο συμβεῖ, τότε ἢ θὰ πρέπει νὰ διορθωθεῖ ἢ διαφορετικὰ νὰ δεχθεῖ τὴν καταδίκη τῆς ἰσχυρογνωμοσύνης του: «Ἐπιγόνιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἐν πολλαῖς συνόδοις τοῦτο ὀρισθέν, καὶ νῦν ἔτι μὴν ἐκ τῆς ὑμετέρας ἐβεβαιώθη συνέσεως, μακαριώτατοι ἀδελφοί, ὥστε μηδένα ἐπίσκοπον ἰδιοποιεῖσθαι ἀλλότριον κληρικόν, παρὰ τὴν κρίσιν τοῦ προτέρου αὐτοῦ ἐπισκόπου [...]. Διὸ εἰ μὴ ὁ αὐτὸς Ἰουλιανὸς διορθώσεται τὴν οἰκίαν πλάνην, καὶ μετ' ἀποθεραπεύσεως τῷ ὑμετέρῳ λαῷ τὸν αὐτὸν ἀποκαταστήσῃ κληρικόν, ὃν ἐτόλμησε χειροτονῆσαι κατὰ τῶν ὀρισθέντων τῇ συνόδῳ πράττων, καὶ χωρισθεὶς ἀφ' ἡμῶν, τῆς οἰκείας μονοτονίας ἀπενέγκοι τὴν κρίσιν»³⁸. Ὁ Ζωναρᾶς μάλιστα, ἀναφορικὰ μὲ αὐτὸν τὸν κανόνα, τονίζει ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ποὺ δὲν διορθώνεται μὲ τὰ ἐντελλόμενα τοῦ παρόντος κανόνος καὶ τίς ἀποφάσεις τῶν Συνόδων εἶναι σὰν νὰ ἀνατρέπει τὰ συνοδικῶς ὀρισθέντα³⁹.

Ὁ δὲ 79ος Κανόνας της Πενθέκτης Οἰκ. Συνόδου, μαρτυρώντας τὴ διαδικασίαν τῆς ἐπιφωνήσεως ἀναφέρει: «Ἀλόχευτον τὸν ἐκ τῆς Παρθένου θεῖον τόκον ὁμολογοῦντες, ὡς καὶ ἀσπύρως συστάντα, καὶ παντὶ τῷ ποιμνίῳ κηρύσσοντες, τοὺς ἐξ ἀγνοίας πράττοντάς τι τῶν οὐ δεόντων, διορθώσει καθυποβάλλομεν [...]. Εἴ τις οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν πράττων τοιοῦτόν τι φωραθείῃ, εἰ μὲν κληρικὸς εἴῃ, καθαιρεῖσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀφοριζέσθω»⁴⁰. Ἐρμηνεύοντας τὸν προαναφερθέντα ἀπαγορευτικὸ καὶ συνάμα κυρωτικὸ κανόνα, ὁ Βαλσαμῶν καταγράφει ὅτι μαθαίνοντας οἱ Ἅγιοι Πατέρες πὼς ὀρισμένοι θέλοντας νὰ τιμήσουν τὴ Θεοτόκον μία ἡμέρα μετὰ ἀπὸ τὴ γέννηση τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ μὲ τὰ λεγόμενα ἐπιλόχεια, ἔκαναν ἐνέργειες οἱ ὁποῖες ἦσαν ἀντίθετες μὲ τὴν ὀρθόδοξον λειτουργικὴν πράξιν. Ἡ ἐμφιλοχώρηση αὐτῶν τῶν ἀξιόποινων πράξεων εἶχε ὡς συνέπεια τὴν ἐπέμβαση, μέσω τῆς διαδικασίας τῆς ἐπιφωνήσεως, τῆς Ἐκκλησίας, τονίζοντας τὴν ἀνάγκη διορθώσεως

38. Βλ. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα τῶν Θείων καὶ Ἱερῶν Κανόνων*, τόμ. Γ', ἐκδ. Γ. Χαρτοφύλακος, Ἀθήνησιν 1853, σσ. 436-437.

39. Ὁ.π., σσ. 437-438.

40. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα*, ὁ.π., τόμ. Β', σσ. 486-487.

αὐτῶν τῶν ἐνεργειῶν. Διαφορετικὰ οἱ μὲν κληρικοὶ θὰ καθαιροῦνται οἱ δὲ λαϊκοὶ θὰ ἀφορίζονται⁴¹.

Ἐνας ἀκόμη ἰδιαίτερος κανόνας τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου, ὁ 16ος, ἐμπεριέχει ἐπίσης τὸ στοιχεῖο τῆς ἐπιφωνήσεως, ἀναφέροντας δηκτικά: «Πᾶσα βλακεία, καὶ κόσμησις σωματική, ἀλλότριαί εἰσι τῆς ἱερατικῆς τάξεως, καὶ καταστάσεως. Τοὺς οὖν ἑαυτοὺς κοσμοῦντας ἐπισκόπους, ἢ κληρικούς, δι' ἐσθήτων λαμπρῶν καὶ περιφανῶν, τούτους διορθοῦσθαι χρή· εἰ δ' ἐπιμένειεν, ἐπιτιμῶ παραδίδοσθαι· ὡσαύτως καὶ τοὺς τὰ μύρα χριομένους [...]. εἰ εὐρεθῶσι τοίνυν τινὲς ἐγγελῶντες τοῖς τὴν εὐτελῇ καὶ σεμνῇ ἀμφίεσιν περικειμένοις, δι' ἐπιτιμίου διορθοῦσθωσαν [...]»⁴². Ὁ Ζωναρᾶς σχετικὰ μὲ τὸν ἀνωτέρω κανόνα καταγράφει ὅτι οἱ κληρικοὶ δὲν πρέπει νὰ καλλωπίζονται καὶ νὰ ἐνδύονται μὲ πολυτελῆ ἐνδύματα. Ἄν συμβαίνει κάτι τέτοιο, θὰ πρέπει νὰ διορθώνονται· ἂν ἐπιμένουν, τότε νὰ καθαιροῦνται. Τονίζοντας ἀπὸ τὴ μία τὴν ἀπάδουσα συμπεριφορὰ ἔναντι τοῦ ἱερατικοῦ ἀξιώματος, ἀλλὰ καὶ τὴ δεύτερη εὐκαιρία ποὺ τοὺς παρέχεται μὲ τὴ διαδικασία τῆς ἐπιφωνήσεως ἀπὸ τὴν ἄλλή⁴³. Ὁμοίως καὶ ὁ Βαλσαμῶν ἀναφέρει ὅτι οἱ κληρικοὶ ποὺ δὲν διορθώνονται μετὰ τὴν παραγγελία τοῦ προαναφερθέντος κανόνος, καθαιροῦνται⁴⁴. Ἐδῶ ὁ Βαλσαμῶν ὀφθαλμοφανῶς ἀναφέρει τὴ διαδικασία τῆς ἐπιφωνήσεως ὡς παραγγελία, ὅπως καὶ ἀνωτέρω καταγράφηκε.

Καταλήγοντας, καὶ ὁ 22ος κανόνας τῆς Ζ' Οἰκ. Συνόδου ἀποτελεῖ ἓνα σημαντικὸ παράδειγμα ἐπιφωνήσεως, ἀναφέροντας ὅτι: «Θεῷ μὲν τὸ πᾶν ἀνατίθεσθαι, καὶ οὐ τοῖς ἰδίους θελήμασι δουλοῦσθαι, μέγα χρῆμα τυγχάνει. Εἴτε γὰρ ἐσθίετε, εἴτε πίνετε, ὁ θεὸς Ἀπόστολός φησι, πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιεῖτε [...]. Καὶ εἴπου ποτὲ εἶεν τοιοῦτοι ἐν τοῖς

41. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα, ὁ.π.*, τόμ. Β', σ. 488· ἐπίσης πρβλ. Γ. Γκαβαρδίνας, *Ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος καὶ τὸ Νομοθετικὸ τῆς ἔργου*, ἐκδ. Ἐπέκταση, Κατερίνη 1998, σσ. 287-288· Εἰρήνη Χριστινάκη-Γλάρου, *Ἡ ἀρχὴ τῆς νομιμότητος στοὺς Ἱερὸς Κανόνες*, τόμ. Ι, ἐκδ. Ἀντ. Ν. Σάκκουλα, Ἀθήνα - Κομοτηνὴ 2007, σσ. 271-272· Β. Γιαννόπουλος, *Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι καὶ ἡ διδασκαλία τους*, Ἀθήνα 1995, σσ. 240, 249.

42. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα, ὁ.π.*, τόμ. Β', σσ. 622-623· πιδ ἀναλυτικὰ καὶ κατατοπιστικὰ βλ. Εἰρήνη Χριστινάκη-Γλάρου, *Ἡ ἀρχὴ τῆς νομιμότητος...*, ὁ.π., σσ. 341-343· Β. Γιαννόπουλος, *Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι*, ὁ.π., σ. 181.

43. Γ. Ράλλης – Μ. Ποτλῆς, *Σύνταγμα, ὁ.π.*, τόμ. Β', σ. 623.

44. Ὁ.π., σ. 624.

Χριστιανοίς, διορθούσθωσαν· εἰ δὲ μή γε, κρατείτωσαν ἐπ' αὐτοῖς τὰ παρὰ τῶν πρὸ ἡμῶν κανονικῶς ἐκτεθέντα [...]»⁴⁵. Ἐπὶ τοῦ προκειμένου, ὁ κανόνας αὐτὸς δίδει ἐντολὲς ὡς πρὸς τὴν ὀρθὴν βιοτὴν τῶν μοναχῶν καὶ τῶν κληρικῶν, ἐπιτάσσοντας τὴν διόρθωσίν τους προτοῦ ἐπέλθει ἢ ἐπιβολὴ ἐπιτιμίων, σύμφωνα μὲ ἐντολὲς παλαιότερων διατάξεων⁴⁶.

Συνοψίζοντας μετὰ ἀπὸ τὰ παραπάνω, εἴμαστε σὲ θέση νὰ κατανοήσουμε ἅψ' ἐνὸς μὲν τὴν παιδαγωγικὴ ἀλλὰ καὶ τὴν ἐν γένει προληπτικὴ τακτικὴ τῶν ἱερῶν κανόνων τῆς Ἐκκλησίας, ἅψ' ἐτέρου δὲ τὴν ἀνασταλτικὴ προοπτικὴ τῆς διαδικασίας τῆς ἐπιφωνήσεως, ἔναντι τῶν ἐκκλησιαστικῶν ἐγκλημάτων, τὰ ὅποια γιὰ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ τὸ δίκαιόν της ταυτίζονται μὲ τὶς ἄστοχες καὶ ἄνομες πράξεις τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιες λογίζονται ἐν τέλει ὡς ψυχικὰ νοσήματα. Εὐστοχα, πιστεύουμε, ὁ καθηγητὴς Χριστινάκης παρατηρεῖ ὅτι οἱ ἱεροὶ κανόνες δημιουργοῦν ἓνα «σωτηριολογικὸ δίκαιο»⁴⁷, ἔψ' ὅσον αὐτοὶ ὁδηγοῦν σὲ ψυχικὴ σωτηρίαν τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας. Ἀπότοκο αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι ὅτι οἱ κανόνες ἔχουν διττὸ χαρακτῆρα: σαφέστατα σωτηριολογικὸ ἀλλὰ καὶ βαθύτατα διορθωτικὸ, ἔψ' ὅσον οἱ κανόνες ἔχουν ὡς σκοπὸ ὄχι ἀπλῶς νὰ καταστείλουν ἓνα τετελεσμένον ἐκκλησιαστικὸ ἐγκλήμα, ἀλλὰ νὰ ἐκριζώσουν τὴ ρίζαν ποὺ τὸ τροφοδοτεῖ. Ἐπιπρόσθετα γίνεται κατανοητὸ μετὰ ἀπὸ τὰ προαναφερθέντα ὅτι ἡ διαδικασία τῆς ἐπιφωνήσεως ἐκφράζει ἐπακριβῶς τὴν ἀγαπητικὴ οἰκονομία τῆς Ἐκκλησίας πρὸς τὰ μέλη της, ἐδραζομένη στὴν ἀπόλυτη ἀγάπη της ὡς φιλόστοργης μητέρας, ἢ ὅποια ἐνδιαφέρεται ἀνιδιοτελῶς γιὰ τὴν διόρθωσιν καὶ ἐπαναφορὰ τῶν παρεκτραπέντων παιδιῶν της.

45. Ὁ.π., σσ. 642-644.

46. Πρβλ. Εἰρήνη Χριστινάκη-Γλάρου, *Ἡ ἀρχὴ τῆς νομιμότητος...*, ὅ.π., σσ. 351-353· Β. Γιαννόπουλος, *Οἰκουμενικὲς Σύνοδοι*, ὅ.π., σσ. 184-185.

47. Π. Χριστινάκη, *Θέματα Κανονικοῦ καὶ Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου*, ὅ.π., σσ. 103-105.

SUMMARY

The repressive measure of “utterance” in the Holy canons

By Archim. Filaretos Spanopoulos, MA, PhD cand.
National & Kapodistrian University of Athens

The purpose of the sacred rules is pastoral, pedagogical and salvific, contributing to the moral end of man. Sacred rules serve as guidelines for people to walk right in their lives with the ultimate goal of union with Christ and when they do not act vindictively. Therefore, the man is not for the rules, but the rules for the man. The Church, applying the “loving economy”, tries to lead through redemption to redemption and salvation. It is certain that there is a great difference between the sacred rules and the secular laws versus the perverted people. The sacred rules deal with the bipolar sin and the ransom, while the secular laws deal with the bipolar crime and punishment. In criminal law, the sentence focuses on the person while in ecclesiastical law the ransom focuses on the act of sin. The exclamation or commandment that we encounter in certain sacred rules has this preventive and repressive purpose of restoring the sinful man to the right and correct course of his life. Next, wanting to define what an exclamation is, we would say that it is the process during which the offender is pointed out his wrong doing and criminal act while at the same time he is ordered to comply and correct it before the relevant punishment occurs. In fact, several rules contain the statutory measure of the utterance, which is directly related to the correction, which is why, the sacred rules have a dual character, salvific and corrective.